

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва і реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

з теми: **«ІЛЮСТРУВАННЯ ЛІРНИЦЬКИХ І НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
ЯК СФЕРА ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньо-професійної програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

денної форми здобуття вищої освіти

Кіселюк Ангеліна Андріївна

Керівник: Кліщ Оксана Андріївна,
к. архітектури, ст. викладач

Рецензент:

Кам'янець-Подільський, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗІЛ 1. ЛІРНИЦЬКІ ТА НАРОДНІ ПІСНІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ХУДОЖНЬОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ.....	5
1.1. Історичний контекст ілюстрування літературних творів.....	5
1.2. Ілюстрація в творчості українських митців	15
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНІ ТА ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ІЛЮСТРАЦІЇ.....	25
2.1. Композиційні прийоми в ілюструванні.....	25
2.2. Ілюстрування лірницьких пісень Кам'янини.....	34
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	48
Додаток А. Види ілюстрацій в історії мистецтва.	
Додаток Б. Ілюстрації і твори мистецтва Українських художників.	
Додаток В. Послідовність ілюстрування лірницької пісні «Біда».	

ВСТУП

Актуальність. Лірницькі та народні пісні є невід’ємним сегментом нематеріальної культурної спадщини України. Вони віддзеркалюють не тільки історичні відгомони, але й глибоке символічне царство, яке мотивувало творців протягом різних епох. Художні картини на тему цих пісень поєднують візуальне мистецтво з традицією, символами та почуттями, адже у своїх творіннях українські лірники часто торкаються тем побуту, романтики, трагедії, душевної тривоги, доблесті, підтримуючи основні національні архетипи. Це дослідження дозволяє не просто зрозуміти творчість окремих художників-ілюстраторів, а й заглибитися в естетику українських народних традицій.

Мета і завдання дослідження. Мета полягає в аналізі творчої діяльності українських митців на предмет ілюстративності їх творів, присвячених народним та лірницьким пісням.

Щоб досягти цієї мети, було поставлено наступні завдання:

1. Визначити види музичних фольклорних творів як джерела для творчого вираження художника;
2. Дослідити історичний та культурний фон розвитку фольклорної творчості;
3. Охарактеризувати ілюстративну діяльність на основі народної пісенної спадщини в українському образотворчому мистецтві;
4. Дослідити творчість українських художників в сфері ілюстрування (зокрема, у графіці, живописі, книжковій ілюстрації);
5. Створити серію ілюстрацій до подільської лірницької пісні «Біда»;

Об’єктом дослідження дипломної роботи є художня ілюстрація фольклорних творів в українському мистецтві.

Предметом дослідження є творчі підходи до ілюстрування лірницьких і народних пісень у практиці українських митців.

Методи дослідження: історичний аналіз застосовувався до дослідження історії розвитку ілюстрації; формально-стилістичний метод – для вивчення

візуальних засобів художньої інтерпретації та дослідження таких елементів, як композиція, колір, форма, лінія, світлотінь, текстура та інші художні засоби, які використанні у створенні ілюстрацій до лірницьких пісень; компаративний метод – для зіставлення різних мистецьких підходів до ілюстрування народної пісні; іконографічний метод – для розшифрування символіки, закладеної у зображеннях.

Практичне значення одержаних результатів: даний матеріал може бути використаний у навчальному процесі під час вивчення взаємозв'язку образотворчого мистецтва й фольклору, при створенні ілюстративних проєктів, ілюстрацій для книг, а також як основа для подальших мистецьких експериментів у сфері візуалізації народної творчості.

Апробація результатів дослідження: Основні висновки кваліфікаційної роботи були представлені у вигляді доповіді на круглому столі «Arts vitam docet – Мистецтво навчає життя» в межах IV Всеукраїнського симпозіуму пам'яті професора Бориса Негоди «Верлібри пастелі» (07-09 квітня 2025 р.) з публікацією тез.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, двох розділів, які містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел з 45 найменувань та 19 сторінок додатків. Загальний обсяг основного тексту – 60 сторінок.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі ми дослідили історію виникнення ілюстрації та особливості українського фольклору і лірницьких народних пісень зокрема. Ілюстрація являє собою потужний засіб візуального вираження, що об'єднує мистецтво, емоції та зміст. Вона не тільки прикрашає, але й передає знання, ідеї та розповіді. Її розвиток нерозривно пов'язаний зі змінами в суспільстві – від древніх петрогліфів і середньовічних мініатюр до масового друку й цифрових технологій.

У різні епохи ілюстрація слугувала релігійним, науковим, просвітницьким і комерційним цілям. З XIX століття вона стала ключовим елементом у рекламі та суспільній комунікації, а з XX століття набула нового дихання завдяки фотографії, цифровій графіці та комп'ютерному дизайну. Сьогодні ілюстрація є невід'ємною частиною цифрового простору: в Інтернеті, додатках, іграх, анімації, рекламі й дитячих книгах. Вона зберігає культурну спадщину і адаптується до сучасних технологій, залишаючись актуальним інструментом візуальної культури та творчості.

Український фольклор є невід'ємною частиною національної спадщини, об'єднуючи давні вірування, легенди та побутову традицію. Він відображає історичний досвід, боротьбу, емоції та прагнення народу, формуючи національну самосвідомість. Народні пісні, представлені різноманітними жанрами – соціальними, родинними, жартівливими – є живим виявом культурної пам'яті. Соціальні пісні віддзеркалюють прагнення до свободи та справедливості, родинні пісні виражають почуття, моральні цінності та традиції, а жартівливі через гумор і сатиру критикують суспільні явища, надаючи при цьому навчальний аспект. Незважаючи на виклики сучасної масової культури, фольклор зберігає свою актуальність. Його емоційна насиченість і глибина сприяють кращому розумінню життя, зберігають зв'язок із минулим і зміцнюють моральні підвалини суспільства і слугують невичерпним джерелом натхнення

для митців, формуючи національне мистецтво і зміцнюючи культурну ідентичність. Їхній вплив помітний у графічному дизайні, живописі, архітектурі, декоративному мистецтві та сучасних візуальних практиках. Відомі митці, зокрема Георгій Нарбут, Василь і Федір Кричевські, Тарас Шевченко, Анатолій Базилевич і Борис Негода вміло поєднували народні мотиви з новаторськими підходами, зберігаючи зв'язок із традиціями. Сучасні художники, такі як Юрій Журавель, продовжують цю традицію, інтегруючи фольклор у контекст сучасної соціально-політичної реальності. У результаті народне мистецтво залишається актуальним, надихаючи нові покоління митців і створюючи місток між минулим і сьогоденням.

Ілюстрації до ліричних пісень відіграють значну роль у збереженні духовної спадщини. Особливої уваги заслуговує пісенний фольклор Кам'янець-Подільського, з яким тісно пов'язані культурні традиції. У дослідженні розглянуто традиції, вірування та міфи, що живлять художні образи і надихають художників-ілюстраторів.

Практична частина роботи зосереджена на створенні серії ілюстрацій для пісні «Про Биду». Було досліджено фольклорні сюжети й розроблено відповідну композицію серії ілюстрацій, їх колористику. Основу композиції побудовано відповідно принципам: ритм, пропорція, динаміка і контраст. Центральний об'єкт таких творів може викликати співпереживання або роздуми. Головна мета – передати емоційну глибину, символізм і національний характер твору. Ілюстрації виконані гуашшю на кольоровому папері. Ця робота є спробою популяризувати пісенний фольклор через мову візуального мистецтва, переосмислюючи народні мотиви в сучасному художньому контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григораш С. Інтимна лексика і фраземіка українського фольклору // Урок української : науково-публіцистичний журнал. 2005. № 9-10. С. 30-33.
2. Данилюк Н. Мова української народної пісні (лексико-семантичний і функціональний аспекти): автореф. дис. докт. філол. наук: 10.02.01. 2010. 36 с.
3. Іванов С. Основи композиції видання. Львів. : Світ, 2013. 232 с. : іл.
4. Ілюстрація як виражальний засіб художньої творчості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studopedia.org/13-8852.html> (дата звернення: «11.02.2025»).
5. Іттен Й. Мистецтво кольору. – Київ. : ArtHuss, 2023. 96 с.
6. Калашник В. Образно-сміслова єдність як засіб і знак у поетичній мовній картині світу // Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. С. 152-162.
7. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. – Київ. : Вища школа, 2002. 191 с.
8. Кононенко В. Мова у контексті культури : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2008. 391 с.
9. Куленко М. Основи графічного дизайну : підручник. Київ: Кондор, 2006. 492 с. : іл.
10. Мистецтво щастя. Борис Негода: 70 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://versii.cv.ua/kultura/mistetstvo-shhastya-boris-negoda-70/30255.html> (дата звернення: «11.02.2025»).
11. Михайленко В. Є., Яковлєв М. І. Основи композиції : навч. посіб. Київ : Каравела, 2022. 304 с.
12. Мітченко В. Естетика українського рукописного шрифту : наук. вид. Київ. : Грамота, 2007. 207 с.

13. Найвідомішим ілюстраціям «Енеїди» – 55 років [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kultura.rayon.in.ua/gallery/636606-nayvidomishim-ilyustratsiyam-eneidi-55-rokiv> (дата звернення: «11.02.2025»).

14. Реалізм та модерн у живописі // Історія України / Литвин В. М. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/glavy/29928-realzm-ta-modern-u-zhivopis.html> (дата звернення: «11.02.2025»).

15. Савченко В. Український художник створює картини за сюжетами міфів та казок [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uspik.in.ua/natkhnennyky/ukrainskyj-khudozhnyk-stvoriue-kartyny-za-siuzhetamy-mifiv-ta-kazok> (дата звернення: «11.02.2025»).

16. Сис-Брицька Т. Перлини товтрів-медоборів : книга друга. Збруч хлюпочеться. Легенди. Кам'янець-Подільський. : ХВМ, 2000. 84 с.

17. Сис-Брицька Т. Перлини товтрів-медоборів : книга перша. Кам'янець-Подільський. : Аргомаркет, Євгенія, 1994. 84 с.

18. Ужченко В., Ужченко Д. Базові концепти української культури // Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. С. 289-337.

19. Хведчик В. Л., Сєдак О. І. Концептуальна ілюстрація як напрям сучасної книжкової графіки [Електронний ресурс] // Технології та дизайн. 2020. – № 3 (36). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2020_3_5 (дата звернення: «11.02.2025»).

20. Чирва О. Ч., Сімонова А. В., Лобко-Зампасі М. Живопис : навч. посіб. Харків. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 149 с.

21. Шевченко: між графікою і живописом [лекція Діани Клочко] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kovcheh.ua/uk/analytic/shevchenko-mizh-grafikoyu-i-zhivopisom> (дата звернення: «11.02.2025»).

22. Barnes S. What Is Illustration? A Look at Its Modern Beginnings to How It Is Used Today [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://mymodernmet.com/illustrationdefinition/> (дата звернения: «16.10.2024»).
23. British Visual Satire, 18th–20th Centuries [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.oxfordartonline.com/page/british-visual-satire-18th-20th-centuries> (дата звернения: «16.10.2024»).
24. Graphic Design History: Psychedelic 60s [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://visualartsdepartment.wordpress.com/psychedelic-60s/> (дата звернения: «16.10.2024»).
25. Hoare A. Digital Illustration Styles [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.theillustrators.com.au/digital-illustration-styles> (дата звернения: «16.10.2024»).
26. Illustration History: Early 18th Century [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/early-18th-century> (дата звернения: «16.10.2024»).
27. Illustration History: Early Civilization [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/early-civilization> (дата звернения: «16.10.2024»).
28. Illustration History: The Middle Ages [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-middle-ages> (дата звернения: «16.10.2024»).
29. Illustration History: Late 18th Century [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/late-18th-century> (дата звернения: «16.10.2024»).
30. Illustration History: The Decade 1910–1920 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1910-1920> (дата звернения: «16.10.2024»).

31. Illustration History: The Decade 1930–1940 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1930-1940> (дата звернения: «16.10.2024»).
32. Illustration History: The Decade 1950–1960 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1950-1960> (дата звернения: «16.10.2024»).
33. Illustration History: The Decade 1970–1980 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1970-1980> (дата звернения: «16.10.2024»).
34. Illustration History: The Decade 1980–1990 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1980-1990> (дата звернения: «16.10.2024»).
35. Illustration History: The Decade 1990–2000 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1990-2000> (дата звернения: «16.10.2024»).
36. Illustration History: The Decade 2000–2010 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-2000-2010> (дата звернения: «16.10.2024»).
37. Illustration History: The Decade 1900–1910 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.illustrationhistory.org/history/time-periods/the-decade-1900-1910> (дата звернения: «16.10.2024»).
38. Kadorkina Y. O. Contemporary Ukrainian Book Illustration. Arrangement of Prose and Poetry Collections [Электронный ресурс] // Young Scientist. 2018. Vol. 64. Режим доступа: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-5> (дата звернения: «11.02.2025»).
39. Lexico: Oxford English and Spanish Dictionary, Synonyms, and Spanish to English Translator [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.lexico.com/definition/illustration> (дата звернения: «16.10.2024»).

40. Lyons M. Books: A Living History. Los Angeles. : Getty Publications, 2011. 224 p.
41. Räsä J. Concept Art Creation Methodologies: Visual Development of «Rock Boy» : bachelor's thesis degree programme in Game Design. South-Eastern Finland University of Applied Sciences. Mikkeli, 2018. 37 p.
42. Small J. P. The Parallel Worlds of Classical Art and Text [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://bmcr.brynmawr.edu/2004/2004.04.18/> (дата звернения: «16.10.2024»).
43. Types of Illustration – Styles & Techniques [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.thejigsaw.in/blog/types-of-illustration-styles-techniques> (дата звернения: «16.10.2024»).
44. What is Scientific Illustration? [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://illustraciencia.info/en/que-es-la-ilustracioncientifica/> (дата звернения: «16.10.2024»).
45. Zeegen L. What is Illustration? (Essential Design Handbook). Gloucester. : Rockport Publishers, 2009. 256 p.